

Létay Vera

KATA ÉS A FEMINISTA MOZGALOM*

A másodrendű, nyápic francia bohózszerzőket keménykötésű versenytárs ütötte ki a József Attila Színház egyre rokonszenvesebb törekvésű műsorából: a vígjátékíró William Shakespeare. A *makrancos hölgy* előadásával az angyalföldi színház ismét bebizonyította, nem kell okvetlenül a legsilányabb holmik között kutatgatnia, ha szórakoztatni óhajtja közönségét. Csak jó minőségű humorral lehet jó minőségű nevetést előcsalni. S ha a nevetés minőségének jelentősége nem mérhető is a kenyér minőségéhez, kulturális táplálkozásunkban korántsem olyan lényegtelen kérdés, mint amilyennek hajlamosak vagyunk tekinteni. A jóízű nevetés szellemi kenyérkérdés.

A József Attila Színház együttese Seregi László rendezésében egészségesen harsány, friss előadásban vitte színre Shakespeare e korai vígjátékát. Ha a darab rendezői értelmezése ellentmondásra ingerel is, meg kell mondanunk, Seregi saját elgondolását - amely persze sok helyütt találkozik színháztörténeti hagyományokkal - rendkívül következetesen és csiklandós elevénységgel keltette színpadi életre.

Seregi László feltehetően a gáláns, lovagias férfiak

---

* In Létay Vera: *Komédia*. Magvető, 1976. 26-31.l.

nevében akarta együttérzéséről biztosítani az évszázadok során elnyomott és móresre tanított női nemet, amikor makrancos hölgyét a polgári házasságban kiárusított és megalázott asszonyok keserű szószólójává tette meg. A nők felszabadítási mozgalmának legmérgesebb amazonjait is elégedettséggel tölthetné el az ábrázolás, mely szerint a karmos kedvű, de kiszolgáltatott helyzetű feleség áldozatul esik ura és parancsolója nyers érzékiségének, asszonyszelídítési tortúrájának. Csinády István csúfondárosan dekoratív díszlete a földi szerelem korabeli, felnagyított festményével és a zsinórpadlásról lecsüngő, kihívóan csilingelő, hatalmas szemű aranyláncokkal ezt a tartalmat hangsúlyozta a színpadképben is. A nők egyenjogúságáért harcoló mai Nórák bizonyára lángoló füllel hallgatnák a kénytelenségből megcsendesedett Kata végső monológját az engedelmesség és szelídség fontosságáról, mely Margittay Ági szép és érett előadásában lázítóan keserű hangzású; minden engedékeny mondata szenvedéstől, bölcsességtől és gúnytól ellenpontosított.

Valóban gyalázatos, amit a tréfás kedvű, brutális és pénzéhes Petruccio ezzel a szerencsétlen asszonykával művel. Már az esküvőn megalázza, a násznép, majd háza cselédsége előtt nevetségessé teszi. Éhezteti, aludni sem hagyja, s ami legszadistább tette: divatos ruhákkal kecsegteti, aztán diadalmaskodva fügét mutat a felébresztett hiúságnak. Úgy viszi haza nejét az atyai házhoz bemutatni, mint valami idomított papagájt. Szilágyi Tibor nagy temperamentumú, hangos, mulatságos, érzéketlen szívű Petrucciót alakít, rendkívüli színészi erővel. Ellenállhatatlan. Nincs az a gyenge fizikumú nő, aki ellent merne állni neki.

Csak egyetlen dolgot nem értünk. Az akaratos, elkényeztetett, fékezhetetlen Kata miért megy az első szóra feleségül ehhez az erőszakos fickóhoz, miért tűri el válogatott kínzásait? Egy láncszem hiányzik a láncok erdejéből, Shakespeare tudniillik nem valami bőszt és kérlelhetetlen atyát állított Kata mellé, hanem lányai sorsáért aggódó, jószívű özvegyembert, módos és bőkezű polgárt, aki éppen hogy nem képes parancsolni makrancos lányának. Pontosabban inkább az terrorizálja őt és galambarcú húgocskáját. Talán Kata megszeppent volna az ellentmondást nem tűrő, lehengető modorú udvarlótól? Nem az a kifejezetten megszeppenős fajta. Annyira félne a vénlányi párta rémétől, hogy inkább kezét adja az első vállalkozó leánykérőnek? Shakespeare Katája önállóbb és szabadabb lény, mint hogy ilyen megalkuvásba meneküljön. Fiatal, szép, okos és gazdag, saját véleménye és akarata van, nem az a fajta asszony-áru, akit csak úgy adni és venni lehet. Mi hát a titok nyitja? Mindenki tudja a választ, az egyetlen lehetséges választ. A konok és vad Kata első látásra éppúgy fülig beleszeret Petruchióba, mint a szelíd Júlia az ő kamasz Rómeójába. S nem arról a pusztán érzéki megkívánásról van szó, ami a József Attila Színház előadásában a nőcselédekkel durván cicázó, gátlástalan férfi ösztönű, faragatlan Petruchio ölelése nyomán Katában feltámadhat. Mélyebb és összetettebb vonzalom születik itt.

A harapós kedvű, cudar kisasszony nem véletlenül mereszi a világ felé tuskéit. Megveti a senkiházi társaságot, amely szép pofikájú, butuska húga körül lebzsel, az illedelmes közhelyekkel labdázó ifjú és vénecske udvarlót, a túlságosan is szabályos, sekélyes emberi kapcsolatokat. Petruchióban első pillantásra

megérzi, hogy emberére, saját hímnemű tükörképére talált. Shakespeare Katalinja, ha nem lenne magának is kedvére, sohasem játszaná el a reá osztott szerepet a szelídítési komédiában. Inkább örökre pártában maradna. Inkább éhen halna. Inkább addig meresztené tágra szemét, míg össze nem esne az álmoságtól. Inkább ódivatú rongyokban járna. Inkább harapna, mint csókolna. Nem Petruchio trükkjei – a szerelem szelídíti meg. De ehhez a férfinak olyan vonzó külső és belső tulajdonságokkal kell rendelkeznie, melyek felébreszthetik ezt a szerelmet. Szilágyi Tibor durva lelkű, ádáz humorú Petruchiójának eszébe sem jut, hogy a házassághoz netalán szerelem is szükségeltetik. Félelmet kelthet, gyengéd érzelmeket aligha.

Shakespeare egyéb műveinek ismeretében nem valószínű, hogy a házasság feudális értelmezésű kapcsolatát kívánta volna vígjátéki példabeszédben eszményíteni. De az sem valószínű, hogy ugyanennek a tételnek feminista szellemű kifordítása: „a szegény feleség szenvedései a házasság intézményében” című vígjátéki illusztráció kimeríthetné a makrancos hölgy emberábrázolásának gazdagságát. A divatos epekedésre, fellengzős széptevésre alkalmatlan, markáns jellemű Petruchio cinikus szavait sem kell szó szerint venni, melyeket akkor mond, mielőtt Katát megismerte volna: a legrútabb, legundokabb, legostobább, vén csoroszlyát is feleségül kérné, ha nagy hozományt adnak vele. Petruchio maga is vagyonos. S az érdes szavak érvényességét megkérdőjelezi a valóság, hogy Kata nem rút, nem ostoba, nem öreg, éppen ellenkezőleg, gyönyörű, fiatal, eszes kis vadmacska. Petruchio igazi párja. Ezért a nemes anyagból gyúrt, két nagyszerű reneszánsz emberpéldány szerelmi

csatájának szikrázását, a betöretés kétszemélyes évődő játékát - melyben több az egymáshoz húzó mágneses erő, mint a valódi megaláztatás próbatétele, több a pajzán marakodás, mint a vérlázító erőszak - kár holmi szüfrazsett-érvvé egyszerűsíteni. Petruchiónak nem alázatos házibárányra, de nem is okkal és ok nélkül karmoló vadmacskára, hanem normális viselkedésű, vidám és eszes társra van szüksége. Kata végső monológját a szelídség és engedelmesség dicséretéről csak a színdarab korlátolt szereplői érthetik az idomítás mesteri produkciójának, csak a női nem szenvedéseivel lovagiasan együtt érző Seregi László rendező vélheti a rabmadár keserűen lázító szózatának. Petruchio annak hallja, ami: egy büszke lélek bátor szerelmi vallomásának. Különben nem sok veleje lenne a shakespeare-i vígjáték mélyértelmű csattanójának, amellyel éppen Kata szégyeníti meg a házasság révében nyomban akaratossá és szeszélyessé változó, álnok kis Biancát s a szelídséget tettető özvegyet.

Margittay Ági és Szilágyi Tibor párviadalában nincs szerelmi cinkosság, nincs titkos bizonyosság az eljövendő boldogságról. Egy száncsalomra méltó fiatalasszony komédiái megtöretését látjuk, amely méltán felháborodásra ingerelheti a női egyenjogúság harcosait és a gáláns férfiakat egyaránt. Pálos Zsuzsa árulkodós, nyafka Bianca, szellemes felfogásban. Az előadás gazdag vérmes, komédiái figurákban: Kránitz Lajos, Maros Gábor, Márton András a szolgák. Téry Árpád a jólelkű, szükagyú apa, Bánffy György és Horváth Gyula a hoppon maradt kérők szerepében szórakoztatják a nézőket. Újréti László hősszerelmese talán szándékosan halovány, Kemenes Fanni játékosan vidám reneszánsz jelmezei felüdítik a szemet.

Seregi László lovagiasan megvédte az elnyomott nőket – még Shakespeare-rel szemben is. Ha nemes gesztusával, a vígjáték szellemének ilyen harcosan nőpárti kifordításával nem értünk is egyet, el kell ismernünk, a József Attila Színház előadása így is jóízűen mulattatta közönségét.